

Archeologienota Gent Antwerpsesteenweg 840

Programma van maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Gwendy WYNS

15-12-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Gent (Sint-Amandsberg) Antwerpsesteenweg 840 (provincie Oost-Vlaanderen) waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is gelegen in St-Amandsberg in de provincie Oost-Vlaanderen, ten zuiden van de Antwerpsesteenweg ter hoogte van huisnummer 834 en 840. Het heeft een oppervlakte van 4507m² en een quasi vierkante vorm met een kleine uitstulping in het zuiden. Zowel langs de oostelijke, zuidelijke en westelijke zijde sluit het aan op tuinen van bebouwing langs de omliggende straten. Het plangebied is momenteel grotendeels bebouwd en verhard. Langs de straatzijde zijn 2 woonhuizen of bureaus aanwezig, waarvan het westelijke omringd is door een kleine tuin met enkele bomen. Op het achterliggende deel bevinden zich meerdere hangars/opslagplaatsen omgeven door verharding.

Op basis van de 18de- en 19de-eeuwse cartografische bronnen kan gesteld worden dat het projectgebied in deze periode in gebruik was als landbouwgrond. Op de luchtfoto van 1971 is reeds grotendeels de huidige inrichting van het plangebied te zien. Voor de periode voor de 18de eeuw zijn geen bronnen beschikbaar waardoor de aan- of afwezigheid van een archeologische site kan gestaafd worden. Wel toont een militaire kaart van 1645 aan dat er een Frans legerkamp aanwezig was rondom Gent en wellicht ook deels doorheen het plangebied. Het grootste deel van het terrein is bebouwd en/of verhard. Aan de straatzijde zijn 2 woningen of bureaus aanwezig, achteraan op het terrein bevinden zich meerdere hangars/opslagplaatsen. Deze bouwwerken zullen voor enige verstoringen in de bodem gezorgd hebben, het is echter niet duidelijk in welke mate.

Het terrein is gekarteerd als bebouwde zone op de bodemkaart. De percelen ten westen van het plangebied zijn ingekleurd als sterk vergraven gronden en opgehoogde gronden. In de nabije omgeving komen droge tot matig droge zandgronden met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont (Zch en Zbh) en matig natte zandbodems met structuur B-horizont (Zdb) voor. Het plangebied bevindt zich op een hoger gelegen omgeving. De dichtstbijzijnde waterloop, de Ledebek, stroomt op ca. 1km afstand ten zuiden. Het plangebied is vrij vlak, de TAW-waardes bevinden zich tussen +7,6 en +7,9m TAW, het centrale deel is iets hoger gelegen.

Op archeologisch vlak kan gesteld worden dat er een vrij hoge archeologische waarde aan het terrein kan gegeven worden. Volgens een plan van de Franse belegering van de stad Gent in 1678 bevindt het projectgebied zich in deze kampengordel. Sporen van dit kamp kunnen binnen het plangebied verwacht worden. Daarnaast tonen diverse archeologische onderzoeken in de omgeving het archeologisch potentieel aan van de regio met sporen en structuren uit de metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen.

De geplande werken bestaan uit twee delen. Het eerste deel omvat het bouwrijp maken van het terrein waarbij de bestaande gebouwen afgebroken zal worden en de bestaande begroeiing gerooid zal worden. Het tweede luik omvat de verkaveling van het plangebied in 2 bouwvolumes met bijhorende centrale wandelpad/wegenis die in het noordoosten aansluit op de Antwerpsesteenweg en in het westen op een onverhard fietspad. **Bouwvolume A** bevindt zich langs de Antwerpsesteenweg in het noorden van het terrein en is een meergezinswoning met een ondergrondse bouwlaag. De inrit hiervan sluit aan op de Antwerpsesteenweg. In dit niveau zijn de parkeergelegenheden, bergingen en nutsvoorzieningen ondergebracht. Voor de realisatie van dit ondergronds niveau zal ca. 2,5m ten opzichte van het maaiveld afgegraven worden. **Bouwvolume B** bestaat uit 6 aansluitende ééngezinswoningen waarvan de fundering tot op vorstvrije diepte zal gebeuren. De rest van het terrein zal ingevuld worden als groenzone.

Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op het plangebied: het slopen van de gebouwen, het bouwrijp maken van het terrein, bodemingrepen voor aanleg van de nutsleidingen, de interne wegenis en het ondergronds niveau, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en de groenzones. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. Wel kan aan het terrein een vrij hoge archeologische verwachting gegeven worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. De huidige graad van verstoring is ongekend, zodat eventuele archeologische grondsporen goed bewaard kunnen zijn. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio ten zuiden van de stadskern. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren in het plangebied in de vorm van een gecombineerd metaaldetectie- en proefsleuvenonderzoek. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden ontwikkeld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning en na de afbraak van de bestaande gebouwen en het rooien van de bomen.

2. Administratieve gegevens en afbakening

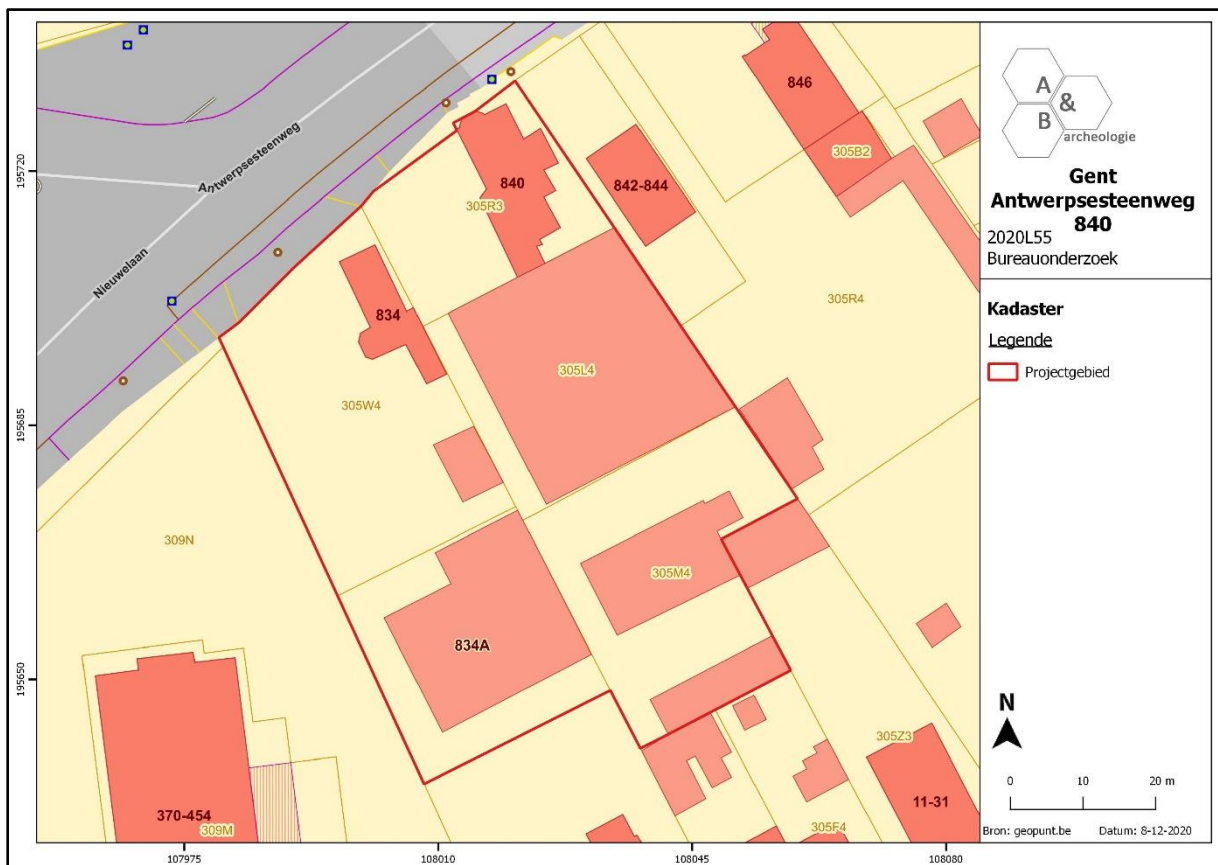
Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Gent, Antwerpsesteenweg 840

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 107911.96 en Y: 195633.16; X: 108127.35 en Y: 195734.87

Oppervlakte plangebied: ca. 4507m²

Kadastergegevens: Gent, afdeling 19 (St-Amandsberg), sectie C, perceel nr. 305W4, 305R3, 305L4, 305M4, 305X4 (zie figuur 1)

Het totale plangebied heeft een oppervlakte van ca. 4507m², dit komt volledig in aanmerking voor verder onderzoek.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied. (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Vraagstellingen voor metaaldetectie:
 - Welke metalen en niet-metalen voorwerpen werden aangetroffen? Tot welke categorie en functie behoren deze?
 - Kunnen vondsten in verband gebracht worden met het militaire kamp? Behoren de vondsten toe aan andere periodes?
 - Kunnen concentraties opgemerkt worden?
 - In geval loden kogels aangetroffen worden: zijn deze gebruikt of ter plekke verloren? Welke uiterlijke kenmerken kunnen opgemerkt worden? Wat is het gewicht en de afmetingen? Tot welke nationaliteit behoren ze? Behoren ze toe aan pistolen/musketten of ander wapentuig?
 - Zijn er andere bewapeningselementen vastgesteld? Onderdelen van geweren, kledijelementen, persoonlijk materiaal, ...?
 - Zijn vondsten aanwezig die duidelijk wijzen op een kampsite, zoals bijvoorbeeld het voorkomen van uit loden kogels vervaardigde speelelementen zoals dobbelstenen?
 - Is een verder metaaldetectie onderzoek noodzakelijk over een deel of over het volledige plangebied?
- Vraagstellingen voor een proefsleuvenonderzoek:
 - Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
 - Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
 - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
 - Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
 - Kunnen sporen in verband gebracht worden met een militair kamp uit de 17de eeuw? Haardkuilen, waterputten, afvalkuilen, ...? Geven deze een indicatie naar gebruik, nationaliteit en datering toe?
 - Wijst de inplanting van bovenvermelde structuren op de posities van de tenten/barakken?
 - Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
 - Kan een archeologische site uitgesloten worden?
 - Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
 - Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder onderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven gecombineerd met metaaldetectie de meest aangewezen methodes zijn om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethoden moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Het is noodzakelijk dat het terrein vrij is van obstakels voorafgaand de start van het verder vooronderzoek. Dit betekent dat de bomen eerst moeten worden gerooid en de gebouwen worden afgebroken. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven. Op die manier wordt vermeden dat er niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. Bij het rooien van de bomen blijven de stronken staan, deze worden ook niet uitgefreesd. Bij het slopen wordt enkel bovengronds gesloopt, funderingen en kelders worden niet uitgebroken. Verhardingen mogen enkel oppervlakkig opgebroken worden. De stronken en funderingen kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Na de afbraak volgt een gecombineerd metaaldetectie- en proefsleuvenonderzoek op het onderzoeksgebied. De teelaarde wordt eerst gecontroleerd met een metaaldetector op de aanwezigheid van metalen artefacten (mogelijk musketkogels, knopen, munten, ...) en visueel geïnspecteerd op niet-metalen artefacten (mogelijke geweerkeien, aardewerk, ...). De relevante vondsten worden opgemeten en voorzien van een vondstlabel. Bij de aanleg van de sleuven en kijkvensters wordt tijdens het stelselmatig verdiepen naar het archeologisch vlak ook metaaldetectie uitgevoerd. Als laatste worden de eventuele archeologische sporen gecontroleerd op aanwezigheid van metalen voorwerpen. Op deze manier wordt 12,5% van het terrein onderzocht door middel van een metaaldetector en kunnen er uitspraken gedaan worden over de aan- of afwezigheid van relevant vondstmateriaal en de nood voor eventueel verder onderzoek.

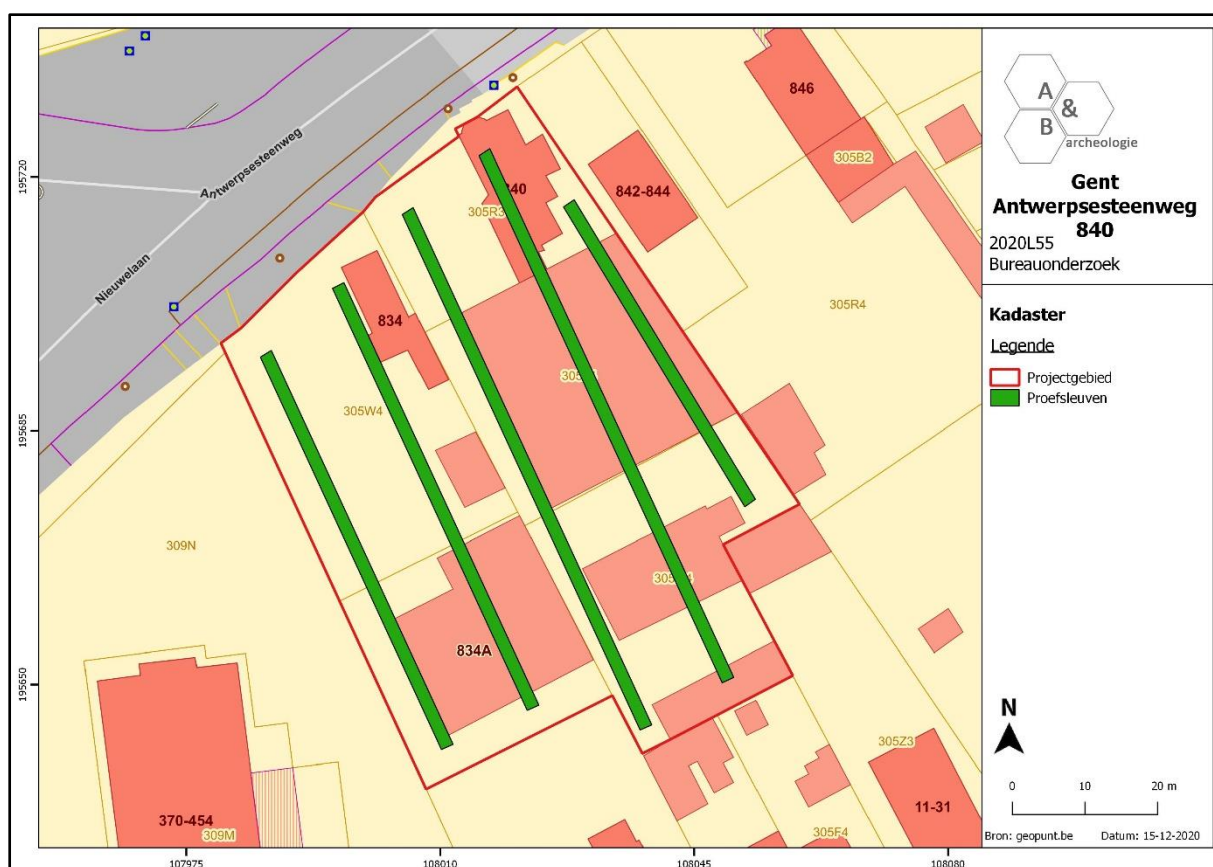
Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle ononderbroken proefsleuven in het onderzoeksgebied. Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en hoofdzakelijk NNW-ZZO georiënteerd. Deze oriëntering vormt het meeste trefkans voor het opsporen van oude bewoning, daarnaast is het voorgestelde sleuvenplan het meest praktisch om uit te voeren. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in

de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Er wordt 10%, oftewel ca. 450m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 112m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters. In totaal wordt zo 12,5% oftewel 562m² onderzocht. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

Figuur 3 Indicatief sleuvenplan geprojecteerd op een recente luchtfoto (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

- Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek in zandgronden. Minstens één van de archeologen heeft ervaring hebben in onderzoek op slagveldsites aantoonbaar met minstens twee onderzoeken. Daarnaast moet minstens één van de archeologen kennis hebben van de militaire materiële cultuur in de postmiddeleeuwen, zowel naar vondstmateriaal als spoorkennis.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.